

<https://doi.org/10.70265/RHBR8482>

ФАКТОРИ НА СОЦИАЛНО НАПРЕЖЕНИЕ ПРИ ПОКОЛЕНИЕТО Z ПО ПРИМЕРА НА БЪЛГАРИЯ

Десислава Миткова

FACTORS OF SOCIAL TENSION AMONG GENERATION Z USING THE EXAMPLE OF BULGARIA

Desislava Mitkova

Резюме: Настоящото изследване разглежда ролята на поколението Z като основен участник в гражданските протести от края на 2025 г. в България. Протести, които водят до оставка на правителството и изтегляне на законопроекта за бюджет на страната. Изследователският интерес е насочен към проучване на факторите, пораждащи социално напрежение при поколението Z. Приема се, че икономическата несигурност, институционалното недоверие и променените ценности са фактори, доминиращи социалното поведение на това поколение.

Ключови думи: поколение Z, социално напрежение, държавно управление, ценности, национална сигурност.

Summary: This study examines the role of Generation Z as a major participant in the civil protests of late 2025 in Bulgaria. Protests led to the resignation of the government and the withdrawal of the country's budget bill. The research interest is focused on studying the factors that generate social tension among Generation Z. It is assumed that economic uncertainty, institutional distrust, and changed values are factors that dominate the social behavior of this generation.

Keywords: generation Z, social tension, governance, values, national security.

УВОД

В последно време сме свидетели на нарастващо социално напрежение и повишена гражданска чувствителност по въпроси, които пряко засягат държавното управление, националната сигурност, европейската интеграция и бъдещото развитие на страната. Политическата картина в България през последните месеци на 2025 г. ясно показва, че младите хора проявяват нетърпимост към нарастващите социално-икономически дисбаланси и решения на

правителството, които не кореспондират с техните очаквания за социална справедливост, отговорност и равнопоставеност.

В края на 2025 г. на представителите на поколението Z се приписва активна роля във връзка със състоялите се национални протести, след които редовно избраното правителство подава оставка¹, а държавата остава без приет бюджет за следващата година². Въпреки последиците за обществото от така стеклите се политически обстоятелства, представителите на това поколение продължават да отстояват заявените си граждански позиции. Това извежда на преден план въпроса за факторите, провокиращи социално напрежение при поколението Z, неговите ценности и способността му бързо да анализира и проявява натрупаното напрежение в публичното пространство.

Настоящото изследване има за цел да идентифицира онези специфични фактори, които пораждаат социално напрежение сред представители на поколението Z с акцент върху социалните, икономическите и ценностните предпоставки, които определят гражданската позиция и поведение на това поколение в условията на политическа криза и институционална нестабилност. Изследователският интерес е насочен към установяване на пресечна точка между гражданската активност на младите хора в България, свободата на изразяване на социално недоволство и гарантирането на националната сигурност.

1. ХАРАКТЕРИСТИКИ И ЦЕННОСТИ НА ПОКОЛЕНИЕТО Z

За целите на настоящия анализ е необходимо да се представят научно признати дефиниции на понятието „поколение“, като се използват официални речникови и енциклопедични източници. Според Оксфордския тълковен речник на английски език³ понятието поколение (generation) се отнася до *лица, родени приблизително по едно и също време*. В Енциклопедия Британика⁴ речниковото значение на понятието поколение е дефинирано като *група хора, родени и живеещи по едно и също време*. В Речник на българския език⁵ с думата поколение се обозначава *„съвкупността от хора на приблизително еднаква възраст, които живеят по едно и също време“*.

¹ Повече информация тук: Народното събрание прие оставката на министър-председателя Росен Желязков на 12.12. 2025 г. За сведение: <https://www.parliament.bg/bg/news/ID/6457>

² Повече информация тук: Министерският съвет оттегля проектите на закони за бюджета за 2026 г. на 02.12.2025 г. За сведение: <https://www.gov.bg/special/bg/prestentat/novini/ministerskiyat-savet-otteglya-proektite-na-zakoni-za-byudzheta-za-2026-g>

³ Виж пълния текст на английски език на <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/generation>

⁴ Достъпно на https://www.britannica.com/dictionary/generation?utm_source=chatgpt.com

⁵ Виж Речник на българския език в електронен вариант <https://rechnik.chitanka.info>

Представените дефиниции очертават определено сходство в разбиранията за поколението като социална група, функционираща в общ времеви и житейски контекст. С оглед на това е необходимо да бъдат посочени времевите граници между отделните поколения. В специализираната литература се срещат различни класификации на поколенията по години. В рамките на настоящия анализ, като референтна рамка е използвана класификацията на Pew Research Center⁶. От нея става ясно, че поколението Z, което е обект на настоящия анализ, обхваща лицата, родени в периода 1997-2012 г.

Съпоставянето на поколението Z с предходните поколения по определени критерии, според някои автори, предлага стабилна база за изследване и установяване на отличителните черти на неговите представители. Следвайки тази логика, Ланкастър и Стилмън (2024) извеждат няколко ключови характеристики на поколението Z, които следва да бъдат взети под внимание при взаимодействие с неговите представители (Ланкастър и Стилман, 2004, с. 42-57):

- Променен начин на учене, възприемане и взаимодействие със заобикалящата среда вследствие на ранния и неограничен достъп до информация във виртуалното пространство;
- Ориентация към обучение в практически знания и умения, които могат да бъдат използвани незабавно при решаване на разнообразни житейски ситуации;
- Стремение към независимост, конкурентност и самостоятелно изпълнение на задачите в работна среда, вместо вписване в колективни модели;
- Очаквания за бързи резултати от предприетите начинания и нетърпимост към отсрочки, забавянния или отлагане на решения.

Всяка от посочените отличителни характеристики прави поколението Z трудно за разбиране и управление и това е едно от значимите предизвикателства на 21-ви век както в политически, така и в социално-икономически план. Методиев (2012) допълва, че липсата на опит и търпение у младите хора е предпоставка за поява на напрежение и несигурност в поведението им, като дава пример с годините на прехода в България и политическата кариера на министър-председателя Жан Виденов (Методиев, 2012, с. 149). Освен това, Гетов (2025) при дългогодишните си наблюдения и изследвания над начина на живот на поколенията, достига до извод, че представителите на поколението Z изповядват специфични ценности, които оформят тяхното поведение, социални нагласи, гражданска активност и

⁶ Full text available at Dimock, M. (2019) Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>

политическа ориентация (Гетов, 2025, с. 186-189). Като специфични ценности на поколението Z авторът посочва: материално и технологично ориентирани, изключително визуално ориентирани, отдаващи по-голяма важност на менталното здраве, отколкото на физическото, потребяващи, а не създаващи, приемащи лесно различията, в това число раса, етнос, религия и култура.

Ценностите и характеристиките на поколението Z са обект на продължаващи наблюдения и анализи, което се обосновава с динамиката на промените в социума, икономическата среда и глобалните политически тенденции. Посочените в текста ценности и характеристики отразяват текущата линия на значимите за обществото събития и представляват база за анализ на факторите на социално напрежение при разглежданото поколение. Важно е да се спомене, че изведените характеристики и ценности на поколението Z не бива да се възприемат и тълкуват като положителни или отрицателни и важащи в еднаква степен за отделните представители на тази социална група.

2. ПОТЕНЦИАЛНИ ФАКТОРИ НА СОЦИАЛНО НАПРЕЖЕНИЕ ПРИ ПОКОЛЕНИЕТО Z

Състояние на обществото или отделни групи в него, при което се наблюдава повишена сензитивност, враждебност и несъгласие с установени или предлагани социални, политически и икономически решения, може да бъде наречено социално напрежение (Siregar, 2022). Обичайно социално напрежение възниква в случаите, когато очакванията на гражданите се разминават драстично с действителността по отношение на обществените процеси (Льобон, 1995, с. 31-32). Мнозина автори изразяват становище, че напрежението при поколение Z в трудови и социални колективи произтича главно от начина, по който младите хора управляват конфликти и изграждат взаимоотношения (Singh et al., 2024). Това налага изясняване на потенциалните фактори, които провокират напрежение сред поколението Z и определят неговите реакции в отделни социални групи и обществото като цяло – Таблица 1.

Табл. 1 Фактори на социално напрежение при представители на поколението Z

Потенциален фактор	Влияние върху поколение Z
Дигитални технологии	Продължителният престой в онлайн пространството и стремежът към информиране през различни канали и социални мрежи, оказват влияние

	върху мисленето и поведението на представители на това поколение.
Психично здраве	Ежедневният стрес и тревожността при това поколение могат да ограничат способността им за адаптиране към резки промени в социалната среда.
Икономическа сигурност	Всяко ограничение на достъпа на това поколение до образование, здравеопазване и социална подкрепа поражда напрежение. Същото се отнася до необосновано повишаване на данъци, осигуровки и други плащания към държавата.
Доверие в институциите	Ниското ниво на доверие в държавните институции повишава готовността и склонността за участие в протестни действия.
Политически решения	Непопулярни или консервативни решения от страна на управляващата власт водят до активна мобилизация и готовност за противопоставяне.
Глобална протестна активност	Широко отразяваните протестни събития по света могат да стимулират желание за участие на младите хора в подобни мероприятия на местно ниво.

(Съставил – авторът по материали на **Rahmadan&Hidayat, 2025**)

Потребността от непрекъснат достъп до информация и възможността за мигновена комуникация, които характеризират поколението Z, са ключови условия за изостряне на социалната чувствителност, особено когато става дума за дисбаланси и дискриминация в обществото. В този смисъл, социалните мрежи се оценяват като фактор с особена значимост за формиране на социално поведение при поколението Z. В условията на модерното съвремие, социалните мрежи се явяват основно средство за изразяване на социално напрежение при младите хора в България и по света.

Дигиталните платформи позволяват моментално споделяне на мнения и мобилизиране на общности от съмишленици по актуални социални и политически въпроси. Начините, по които поколението Z изразява социално напрежение включват: протести, мемове, хаштаг активизъм, електронни петиции, целенасочено (вирусно) разпространение на информация в социалните мрежи, инициране на

социални каузи, споделяне на лично мнение и опит по социални и политически теми чрез постове, блогове, видео и други (Федерер, 2022).

3. ОТРАЖЕНИЕ НА ГРАЖДАНСКАТА АКТИВНОСТ НА ПОКОЛЕНИЕ Z ВЪРХУ НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

Поколението Z демонстрира нови форми на гражданска активност, които концентрират политическия и обществен диалог в дигитална среда. Протестите в България от края на 2025 г.⁷, в които участват хиляди представители на поколението Z, показват тяхната нетърпимост към проблеми, свързани с корупция по високите етажи на властта, легитимност на съдебната система, изборния процес и липса на прозрачност в управлението на страната. Актуални изследвания показват, че младите хора в България са активни в дигиталното пространство, което им позволява да прилагат алтернативи за координиране и колективно реагиране при натрупано социално напрежение (Уницеф, 2025). Подобна форма на гражданската активност неминуемо се отразява и върху способите за гарантиране на националната сигурност, поради скоростта, с която недоволството в социалните мрежи се пренася на улицата.

Изразяването на социално напрежение при поколението Z може за кратко време да придобие значим мащаб и обществена видимост. Международният опит показва, че от една страна изразяването на социално напрежение чрез протестни действия стимулира демократичните реформи, но от друга страна, поражда политическа нестабилност. Наблюдатели на съвременните протестни действия в глобален план изразяват становище, че протестните вълни в последните години изпреварват реакциите на институциите (Fong, 2025). Обичайно това се обяснява с липсата на конструктивен диалог между младите представители на обществото и властта.

В този контекст, гражданската активност на представители на поколението Z би могла да се разглежда като средство за обществен натиск върху държавното управление, което поставя нови изисквания пред системите за превенция на кризи и управление на риска, свързани с националната сигурност (Gherguț-Babii et al., 2025). Съвременните технически средства за комуникация и координация, използвани при подготовка и организиране на актове на социално недоволство, затрудняват процесите по предвиждане и контрол от страна на отговорните институции и извеждат на преден план въпроса за

⁷ Виж повече на Българска национална телевизия. (2025). Обществото и политиките. България накъде? Предаване: Референдум с Добриня Чешмеджиева, излъчено на 16.12.2025 г. <https://bnt.bg/news/obshtestvoto-i-politicite-balgariya-nakade-344704news.html>

постигането на баланс между правото на гражданите да изразяват свободно волята си и поддържането на общественя ред.

Световните организации акцентират върху необходимостта от включване на младите хора в процесите по управление на държавата и поемане на политическа отговорност. В доклади на ООН⁸ младежкото участие се разглежда като ключов фактор, благоприятстващ социалната стабилност и доверието в публичните институции. В бъдеще, с цел гарантиране на националната сигурност и добро управление, е необходимо да се прилагат допълнителни стратегии за включване на младите хора в публичните политики, които следва да отразяват техните ценности, очаквания и потребности от участие. Активирането на представители на поколението Z се очертава като ключова предпоставка за повишаване на ефективността от предприетите политики и поддържане на социално-икономическа стабилност в обществото.

На национално ниво се наблюдава трайна тенденция младите хора, представители на поколението Z, да използват активно дигиталните платформи за организиране, информиране и изразяване на социално недоволство. Това обстоятелство ускорява формирането на обществено мнение сред младежите, което от своя страна оказва влияние върху политическите процеси и управленските решения. Социалните анализатори очакват тенденцията да се задълбочи, тъй като младите хора в България желаят да бъдат активни участници в общественя диалог, а не пасивни наблюдатели (Министерство на труда и социалната политика, 2009). Едно от значимите последствия на тези процеси е свързано с необходимостта от адаптиране на механизмите за осигуряване на национална сигурност към променената обществена реалност и нарастващото социално недоволство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на проведения теоретичен анализ се оформят няколко значими изводи. Първо, в основата си социалното напрежение при поколението Z в България е продиктувано от комбинация на икономически, политически и културни фактори. Сред тях с особена значимост могат да бъдат посочени дигиталната свързаност, икономическата несигурност и ниското ниво на доверие в държавните институции. Второ, представителите на разглежданото поколение демонстрират висока гражданска активност в дигитална среда по социално-политически теми, което позволява натрупаното напрежение да прерасне в масови действия за кратко време. Трето, формите на

⁸ Full text available at United Nations. (2023). POLICY BRIEF NO149. Promoting Youth Participation in Decision-Making and Public Service Delivery through Harnessing Digital Technologies. Available at: <https://social.desa.un.org/sites/default/files/publications/2023-03/PB149.pdf>

гражданско активиране на младите хора, особено при изразяване на социално напрежение, се отразяват на националната сигурност.

Реализирането на реформи в демократично управляваните страни, включително в България, се основава на ценности, които представителите на поколението Z изповядват, в това число прозрачност, справедливост, равнопоставеност и активен диалог в обществото. Когато този процес протича основно в дигитална среда през социалните мрежи, рискът от социално напрежение нараства.

Това подчертава необходимостта от разработване на специални механизми за превантивно реагиране в случаи на социално напрежение и национални протести с участие на представители на поколението Z. Като препоръчителни механизми могат да бъдат посочени следните: създаване на нови координационни звена за реакция при кризисни ситуации във връзка с формите на изразяване на социално напрежение в публичното пространство; усъвършенстване на програмите за мониторинг на активността в социалните мрежи и превенция на застрашаващи националната сигурност действия; разработване на специализирани цифрови платформи за обществен диалог, които да позволяват на младите хора да изложат и аргументират гражданските си позиции, както и да предлагат решения на значими за обществото социални, политически и икономически предизвикателства; активно включване на младежките организации в процесите по вземане на решения, с цел постигане на социално благополучие и дългосрочна политическа стабилност на страната.

ЛИТЕРАТУРА:

- Българска национална телевизия. (2025, декември 16). *Обществото и политиците. България накъде?* Предаване: Референдум с Добриня Чешмеджиева, излъчено на 16.12.2025 г. <https://bnt.bg/news/obshtestvoto-i-politicite-balgariya-nakade-344704news.html>
- Гетов, Л. (2025). *Пропастта между поколенията*. София: Локус Пъблишинг
- Ланкастър, Л. и Стилман, Д. (2004). *Сблъсъкът на поколенията*. София: Класика и стил
- Льобон, Г. (1995). *Психология на тълпите*. София: Св. Климент Охридски
- Методиев, К. (2012). *Поколения и възраст в политиката. Българският преход*. Велико Търново: Фабер
- Министерство на труда и социалната политика. (2009). *Практическо помагало за механизми за стимулиране на участието на младежи в обществения живот на местно ниво*.

- <https://www.mrrb.bg/static/media/ups/articles/attachments/75d39d577dcca94834545de3f427f11.pdf>
- Министерски съвет Република България. (2025, декември 02). *Министерският съвет оттегля проектите на закони за бюджета за 2026 г. на 02.12.2025 г.* <https://www.gov.bg/special/bg/prestentar/novini/ministerskiyat-savet-otteglya-proektite-na-zakoni-za-byudzheta-za-2026-g>
- Народно събрание на Република България. (2025, декември 12). *Народното събрание прие оставката на министър-председателя Росен Желязков на 12.12.2025 г.* <https://www.parliament.bg/bg/news/ID/6457>
- Уницеф. (2025). *Младите хора в България не чакат промяната – те я създават!* <https://shorturl.at/Ra8Hy>
- Федерер, Д. (2022). *Скритата психология на социалните мрежи*. София: Рой Комюникейшън
- Dimock, M. (2019) Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins. *Pew Research Center*. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/>
- Fong, C. (2025). *How Global Gen Z Protests Have Shocked and Transformed Governments*. <https://www.cfr.org/article/how-global-gen-z-protests-have-shocked-and-transformed-governments>
- Gherguț-Babii, A. et al. (2025). Challenges for NGO Communication Practitioners in the Disinformation Era: A Qualitative Study Exploring Generation Z's Perception of Civic Engagement and Their Vulnerability to Online Fake News. *Journalism and Media* 6(3):136. DOI: 10.3390/journalmedia6030136
- Rahmadan, D. & Hidayat, C. (2025). Analysis of the Role of Social Media in Shaping GEN Z's Political Literacy in the 2024 General Election. *Jurnal Ilmu Sosial dan Pendidikan (JISIP)*. Vol. 9 No. 3. DOI: 10.36312/jisip.v9i3.8887/<http://ejournal.mandalanursa.org/index.php/JISIP/index>
- Singh et al. (2024). *Generation Z: Navigating Conflict Resolution Strategies at the Workplace Through Their Intimacy Styles*. <https://doi.org/10.1177/097639962412803>
- Siregar, I. (2022). The Relationship between Conflict and Social Change in the Perspective of Expert Theory: A Literature Review. *International Journal of Arts and Humanities Studies* 2(1):09-16. DOI: 10.32996/bjahs.2022.2.1.2
- United Nations. (2023). *POLICY BRIEF NO149*. Promoting Youth Participation in Decision-Making and Public Service Delivery through Harnessing Digital Technologies.

<https://social.desa.un.org/sites/default/files/publications/2023-03/PB149.pdf>

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/generation>

https://www.britannica.com/dictionary/generation?utm_source=chatgpt.com

<https://rechnik.chitanka.info>